

Média v období první republiky

A. Republika čtenářů

Struktura prvorepublikového tisku se konstituovala již v období Rakouska-Uherska, neboť se vytvářela v těsné souvislosti se vznikem politických stran koncem 19. století. Nový československý stát pak toto uspořádání bez větších změn převzal. Silnou pozici měl zejména stranický tisk, skrze jehož stránky jednotlivé politické strany komunikovaly se svými voliči. Řada titulů z doby rakousko-uherské monarchie přetrvala válku a vycházela dále i v období 1. republiky. Z deníků se jednalo například o národně demokratické Národní listy, sociálně demokratické Právo lidu, národně socialistické České slovo či agrárnický Venkov. Vznikly však i deníky nové. Mezi nejvýznamnější patřily například lidovecké Lidové listy či Rudé právo (zprvu list sociální demokracie, 21. září 1921 vyšel list poprvé s podtitulem Ústřední orgán Komunistické strany v Československu). Deníky politických stran byly v Československu vydávány akciovými společnostmi, formálně složenými z jejich představitelů, protože strany samy nebyly právními subjekty.

Stranická politika se prosazovala zejména na stránkách ranních vydání (tzv. raníky), kde si mohli příznivci té či oné strany přečíst projevy stranických činitelů, výtahy z usnesení různých stranických schůzí, reakce na činnost konkurenčních stran a další nepříliš přitažlivé zprávy politického charakteru. Naopak populárněji orientovaná odpolední vydání (tzv. večerníky) měla obsah pestřejší a přitažlivější. Kromě politického zpravodajství si mohli lidé přečíst zprávy a zajímavosti z kultury či sportu, pravidelně se objevovaly přílohy pro ženy, pro děti atd. Večerníky také mívaly lákavější grafickou podobu s výraznějšími titulky, častěji využívaly fotografii a jejich náklad byl zpravidla výrazně vyšší, než tomu bylo u ranních vydání.

Kromě stranických listů, které se otevřeně hlásily k určité politické straně a zastávaly její stanoviska, vycházely i tzv. „nezávislé“ tituly, které nebyly pod patronátem žádného politického hnutí. Z významných deníků se jednalo zejména o Národní politiku, Lidové noviny, Tribunu (vycházela v letech 1919–1928) a Národní osvobození. Ani u těchto listů však nebylo možné hovořit o politické nestrannosti. Zatímco oblíbená Národní politika se často přikláněla na stranu národních demokratů, Lidové noviny a Tribuna tlumočily zejména názory skupiny kolem presidenta Masaryka (tzv. „Hrad“). Podobně si počínalo i Národní osvobození, které hájilo zejména zájmy legionářů, učitelů a státních zaměstnanců.

Vedle českých deníků vycházela i řada německy psaných deníků. V Praze patřily k nejoblíbenějším Prager Tagblatt a Prager Presse (list vydávaný ministerstvem zahraničí pro účely reprezentace československého státu). V Brně vycházel například Brünnener Morgenpost a řada dalších titulů se pak tiskla v pohraničních oblastech se silným německým osídlením.

Nabídka novinových i časopiseckých titulů byla v období 1. republiky velice pestrá a počet titulů stále narůstal. V roce 1920 vycházelo v Československu 2259 titulů, v roce 1925 to již bylo 2800 titulů a v roce 1930 dokonce 3933 titulů.

B. Velké vydavatelské koncerny 1. republiky

Významnou úlohu v systému periodického tisku hrály tiskové koncerny. Největším tiskovým koncernem v Československu byl Melantrich, který vydával zejména tisk Československé strany národně socialistické. Počátky Melantrichu nalezneme již v roce 1898. Tehdy bylo založeno Tiskařské družstvo České strany národně sociální, které v březnu 1907 začalo vydávat deník České slovo. V roce 1910 zakoupilo toto družstvo dům č. p. 793 na Václavském náměstí a přijalo název Melantrich. V čele koncernu stál po celé období 1. republiky schopný ředitel Jaroslav Šalda, pod jehož vedením se stal Melantrich nejvýznamnějším vydavatelským koncernem meziválečného Československa a jedním z největších podniků tohoto druhu ve střední Evropě.

Vedle deníku České slovo, který byl ústředním tiskovým orgánem národních socialistů, vycházely v Melantrichu také další denní listy, které měly zpravidla populárnější charakter. Suverénně nejoblíbenějším listem Melantrichu bylo Večerní České slovo. Zatímco ranní České slovo, podobně jako ostatní stranické tiskové orgány, přinášelo nepříliš přitažlivé zprávy politického charakteru, večerník nabízel, kromě pohotového, stručného a přehledného zpravodajství, také kulturní, sportovní či soudní rubriku, romány na pokračování a obsahoval i přílohy pro ženy či děti. Večerní České slovo také začalo zavádět na své stránky fotografie. Díky přitažlivému obsahu a zpracování se Večerní České slovo stalo již ve 20. letech nejrozšířenějším deníkem v Československu a vycházelo v řadě regionálních mutací. Ve 30. letech neměl tento večerník co do velikosti konkurenci v celé střední Evropě. Jeho náklad dosahoval i více než 500 000 výtisků denně. Melantrich nabízel i další deníky populárnějšího charakteru. Některé měly pouze regionální dosah, jiné díky svým regionálním mutacím pokrývaly celé tehdejší Československo. Za všechny jmenujme například raník A-Zet, či Telegraf, odpoledník pro Prahu a okolí.

Kromě deníků pak zahrnovalo portfolio tohoto vydavatelského koncernu i řadu politických, jakož i nepolitických časopisů s nejrůznější periodicitou a čtenářským zaměřením. Z obrázkových týdeníků byly velmi oblíbenými tituly Pražský ilustrovaný zpravodaj, Hvězda československých paní a dívek či sportovní časopis Star. Pro děti a mládež vydával Melantrich například týdeníky Ahoj na neděli a Mladý hlasatel, v němž Jaroslav Foglar publikoval příběhy oblíbených Rychlých šípů. Pro moderní a vzdělanou ženu vycházel kvalitně vedený čtrnáctideník Eva. V Melantrichu se tiskly také různé odborné časopisy jako například Naše věda či Slovo a slovesnost.

Také další politické strany disponovaly poměrně silným vydavatelským zázemím. Druhým nejvýznamnějším tiskovým koncernem meziválečného Československa byly tiskařské a nakladatelské podniky Novina, které si počátkem 30. let vybudovaly v Praze na Florenci nový komplex s moderní tiskárnou. Novina vydávala zejména tisk Republikánské strany zemědělského a malorolnického lidu, jejímž ústředním tiskovým orgánem byl deník Venkov. Kromě tohoto titulu vydával koncern v Praze deníky Večer, Lidový deník nebo brněnskou Svobodu, které měly poněkud odlehčený tón. Do produkce nakladatelského podniku Novina patřila i řada regionálních deníků a časopisů (Česká selka, Cep, Rozkvět, kulturní revue Brázda atd.).

Lidová strana ovládala Československou akciovou tiskárnu (ČAT), která byla založena již v roce 1911. Po několika stěhováních se ČAT usadila v novém tiskovém ústředí v Praze na Karlově náměstí 5, které bylo propojeno s tiskárnou ve Václavské ulici. Kromě deníku Lidové listy (vznik 1922), který byl ústředním tiskovým orgánem strany, vydával ČAT i další deníky jako například brněnský Den či olomoucký Našinec, týdeník Obnova. V ČAT se také tisklo široké portfolio katolicky zaměřených časopisů.

Listy Československé sociálně demokratické strany dělnické vydávala Lidová tiskárna Antonína Němce a spol. se sídlem v pražské Hybernské ulici č. 7. Ústředními tiskovými orgány strany byly deníky Právo lidu a Večerník Práva lidu. Od roku 1928 představovaly přílohu nedělního Práva lidu Pestré květy, zábavný obrázkový týdeník. Kromě toho vydávala řadu dalších periodik.

Tisk Československé národní demokracie vycházel v Pražské akciové tiskárně patřící Živnobance. Kromě hlavního tiskového orgánu strany Národních listů zde vycházel i večerník *Národ* a další časopisy.

Ústředí tisku Komunistické strany Československa sídlilo od konce 20. let v Karlíně, v Královské ulici č. 13 (dnešní Sokolovské). Hlavním tiskovým orgánem bylo již od počátku 20. let *Rudé právo*. Jeho součástí byl v letech 1920–1928 *Večerník Rudého práva*, který byl posléze nahrazen *Rudým večerníkem*. KSČ vydávala řadu teoretických a kulturních časopisů, titulů pro ženy, mládež a děti. Zvláštní postavení měly *Haló* noviny (1933–1938), zpravodajský a informační list, který formálně KSČ nepatřil, ale zastával její politickou linii.

Mezi dalšími tiskovými koncerny bychom mohli zmínit ještě vydavatelský podnik *Čechie*, který vydával tisk živnostenské strany. Jednalo se například o deníky *Národní střed*, *Nový večerník* či *Československý deník* vycházející v Olomouci.

Deník Národní osvobození vznikl v roce 1924 sloučením *Času*, *Československých novin* a *Legionářského směru*. Vydavatelem byla akciová společnost *Pokrok*. Šéfredaktorský post *Národního osvobození* po celou dobu jeho existence zastával Lev Sychrava, přední činitel zahraničního odboje za 1. světové války.

Mezi vydavatelské koncerny, které se oficiálně nehlásily k žádnému politickému hnutí, dále patřilo například brněnské tiskové vydavatelství *Globus*, který měl významné postavení zejména na Moravě, kde vydával např. deníky *Moravské noviny* a *Moravská orlice*.

Velmi rozšířenou *Národní politiku*, která si získávala čtenáře i díky rozsáhlé inzertní rubrice *Malý oznamovatel*, vydával tiskový podnik *Politika* se sídlem na Václavském náměstí v Praze.

Opomenut nesmí zůstat ani brněnský vydavatelský podnik rodiny Stránských, ve kterém vycházely *Lidové noviny*. V tomto deníku pracovala řada publicistů, kteří se prosazovali současně jako spisovatelé či dramatici. Mezi čtenáři byly oblíbené sloupky a fejetony Karla Čapka, rozhlázky Eduarda Basse, úvodníky Ferdinanda Peroutky, Josefa Čapka, Arnošta Heinricha, Rudolfa Těsnohlídka, Karla Zdeňka Klímy a Huberta Ripky, soudničky Karla Poláčka, literární kritiky Arne Nováka. Stránští vydávali od roku 1924 týdeník *Přítomnost*. Tento list byl zásadně spojený s osobou Ferdinanda Peroutky, který byl jeho odpovědným redaktorem a zároveň autorem většiny úvodníků a zásadních článků. Kvalitu *Přítomnosti* však netvořil pouze Peroutka, přispívala sem i řada jiných významných žurnalistů té doby. Za všechny jmenujme například ve 30. letech Milenu Jesenskou.

K větším vydavatelům periodického tisku patřilo ještě vydavatelství *Rodina*. Do jeho produkce patřil např. oblíbený ženský ilustrovaný týdeník *List paní a dívek*, který však byl spíše znám pod názvy svých mutačních vydání – *Pražanka*, *Moravanka*, *Slovenka*.

C. Bulvární tisk

Obraz první republiky jako období seriózní, kultivované žurnalistiky vědomé si svého humanistického poslání reprezentovaný mimo jiné Karlem Čapkem, Karlem Poláčkem či Milenou Jesenskou narušuje početná skupina levných bulvárních tiskovin zábavního až pokleslého obsahu určených širokým vrstvám společnosti. Typickými představiteli prvorepublikového bulvárního tisku byly listy vydávané *Stříbrného tiskovým koncernem Tempo*.

Jiří Stříbrný (1880–1955) se řadil mezi nejvýraznější osobnosti české politické scény první poloviny 20. století. Za monarchie byl poslancem říšské rady ve Vídni, jako jeden z „mužů 28. října“ se významně podílel na vzniku samostatného československého státu. V letech 1918–1919 byl ministrem pošt, 1919–1920 a 1922–1925 ministrem železnic, 1925–1926 ministrem národní obrany. V letech 1920–1926 byl místopředsedou Čs. strany národně socialistické, v letech 1918–1928 a 1929–1935 zasedal jako poslanec v Národním shromáždění. V polovině 20. let se Stříbrný dostal do ideových i osobních sporů s dalšími vůdci socialistické strany Václavem Klofáčem a Edvardem Benešem, což nakonec v roce 1926 vedlo až ke *Stříbrného* vyloučení ze strany. Z politiky však neodešel a od druhé poloviny 20. let se začal angažovat v radikálně nacionalistických hnutích. Založil *Stranu slovanských socialistů*, která se však rychle přejmenovala na *Stranu radikálních socialistů*.

V roce 1926 založil Stříbrný tiskovou společnost Tempo vydávající bulvární noviny: Večerní list, Polední list, Expres, Šejdrem a další tituly Tempa, které měly propagovat a hájit Stříbrného politické názory. Po mnichovském diktátu v roce 1938 rozpoutal tisk koncernu Tempo kampaň proti Edvardu Benešovi. Za okupace se Stříbrný stáhl z veřejného života, po válce byl v roce 1947 postaven před Národní soud a odsouzen za kolaboraci k doživotnímu žaláři.

Bulvární noviny se často stávaly terčem cenzury. Zabývaly se skandály, vraždami, loupežemi, politickými aférami, soukromým životem slavných osobností 1. republiky a nezastavily se například ani před ikonou československé státnosti – prezidentem Masarykem. Jedna z nejslavnějších afér probíraných na stránkách prvo-republikového bulváru se týkala spisovatele Karla Čapka. Na soukromém večírku tzv. „Pátečníků“ na Silvestra roku 1926 zinscenoval Karel Čapek tříkrálovou scénku parodující vedoucí představitele tří velkých politických stran. Představení byl přítomen také prezident T. G. Masaryk. Inscenace vyvolala měsíce trvající štvanici proti Karlu Čapkovi. Novináři vedení snahou zapojit do skandálu co nejvíce známých jmen vytvářeli nejfantastičtější konstrukce. Propojili například „silvestrovskou aféru“ s případem vraha MUDr. Klepetáře (Večerní list 22. 5. 1928). Karel Čapek svou zkušenost s bulvárním tiskem později využil v povídkách „Skandální aféra Josefa Holouška“ a „Podivuhodné sny redaktora Koubka“.

Seriózní žurnalisté proti psaní bulvárních listů opakovaně vystupovali. Stalo se tak například i v anketě listu Prager Presse z roku 1929. Ironickou reakcí na bulvární tiskoviny koncernu Tempa byl v letech 1929 až 1931 parodický týdeník Melantrichu Příšerný večerník.

D. Tiskové kanceláře v samostatném Československu

Se vznikem samostatného československého státu vznikla 28. října 1918 také Československá tisková kancelář, která v období 1. republiky představovala pro tisk i rozhlas nejvýznamnější zdroj informací o dění v zahraničí. ČTK měla dohody o výměně informací se všemi významnými světovými agenturami té doby (Wolff, Havas, Reuter, AP atd.) a kromě toho vysílala své zpravodaje do míst, která byla z hlediska československé zahraniční politiky důležitá: Paříž, Berlín, Řím, Vídeň. V září 1930 se ČTK přestěhovala do nově postavené budovy v Lützovově (dnešní Opletalově) ulici, kde sídlí dodnes. Vedle zahraničního zpravodajství poskytovala ČTK také vnitropolitické zpravodajství, zpravodajství z parlamentu, sportovní či obrazové zpravodajství.

Vedle ČTK vznikly v období 1. republiky i další tiskové agentury. Zmínit můžeme například agenturu Central European Press, provozovanou ministerstvem zahraničí. Tato agentura zajišťovala zpravodajský servis zejména v rámci zemí tzv. Malé dohody. Na území Československa však působilo i mnoho menších komerčních tiskových korespondencí, které poskytovaly svým odběratelům informace z oblastí, jimž se ČTK podrobněji nevěnovala.

E. Periodický tisk a legislativa 1. republiky

Přestože je dnes systém 1. republiky pro mnohé vzorem demokratického zřízení, fungování periodického tisku bylo v tomto období omezovalo daleko silněji, než je tomu například dnes. Ústava z roku 1920 sice zaručovala svobodu tisku, ovšem pouze v mezích platných zákonů. A zákonů, které nějakým způsobem regulovaly fungování periodického tisku a médií vůbec, byla celá řada. Mezi ty nejdůležitější patřil samozřejmě tiskový zákon, který však samostatná republika převzala z období rakousko-uherské monarchie a přes řadu pokusů a naléhání ze strany novinářů na tvorbu nového zákona platila tato zastaralá a mnohokrát novelizovaná právní norma po celé období 1. republiky. Tiskový zákon určoval, co musí být uvedeno v tiráži každého periodického tiskopisu a zakládal také institut tzv. odpovědného redaktora, který nesl trestně právní zodpovědnost za veškeré prohřešky listu proti platným zákonům. Tento zákon také umožňoval jistou formu dozoru nad obsahem novin a časopisů. Obsahoval totiž nařízení o předkládání povinných výtisků odpovědným státním úřadům v místě vydání. Lhůta pro předložení byla stanovena nejpozději do začátku rozšiřování periodické tiskoviny, postupem času však byla stále prodlužována, aby měly úřady více času na kontrolu a případné zabavení závadných tiskovin.

Mezi další legislativní opatření, která nějakým způsobem omezovala práci novinářů, pak patřil například zákon o mimořádných opatřeních z roku 1920, zákon na ochranu republiky z roku 1923 či zákon o změně příslušnosti trestních soudů a odpovědnosti za obsah tiskopisu ve věcech křivého obvinění, utrhaní a urážek na cti z roku 1924.

Ve třicátých letech přibýly další zákony, které již reagovaly na ohrožení republiky ze strany nacistického Německa. Jednalo se například o zákon č. 124/1933 umožňující zákaz kolportáže tiskopisů hanobících či podvracejících samostatnost, ústavní jednotnost, celistvost, demokraticko-republikánskou státní formu nebo demokratický řád Československé republiky či tzv. „Malý tiskový zákon“ z roku 1933, podle něhož mohlo být v době „zvýšeného ohrožení republiky“ omezeno nebo dokonce zastaveno vydávání tiskovin. Jasným opatřením vůči možnému útoku proti samostatnému československému státu byl pak zákon o mimořádných opatřeních z roku 1936, který umožňoval v případě branné pohotovosti státu nařídít preventivní cenzuru. Je smutným paradoxem, že naprostá většina těchto zákonů platila také v období nacistické okupace a byla využívána k represivním opatřením vůči českému tisku.

F. Novinářské organizace

Profesní novinářské spolky jsou významným činitelem pro novinářskou činnost. Novinářské organizace vznikaly společně se vzestupem žurnalistiky u nás a rozvojem tisku v poslední třetině 19. století a prvních dvou desetiletích dvacátého století. Cílem novinářských organizací bylo vytvářet pro novináře co nejlepší pracovní i životní podmínky, ochraňovat a zastupovat jejich zájmy vůči vydavatelům i státu, dbát na jejich odborné vzdělávání a také podporovat spolkový společenský život. Řada z těchto organizací vznikala v prvním desetiletí dvacátého století a stala se tak významným činitelem při formování stavovských novinářských zájmů. Jedním z nejvýznamnějších spolků, který se ustavil po roce 1918 byl Syndikát československých novinářů, založený v květnu 1926. Ustavující schůze Syndikátu československých novinářů se konala na Staroměstské radnici v Praze a jeho prvním syndikem byl zvolen senátor Jiří Pichl. Členy nového Syndikátu se mimo jiné stali novináři ze Syndikátu denního tisku československého, Jednoty československých novinářů a Klubu československých žurnalistů.

Novinářské organizace jako významné instituce pro ustavování novinářského povolání, organizaci novinářského spolkového života a prosazování sociálních a hmotných zájmů novinářů působily u nás již od poslední čtvrtiny 19. století. Po Spolku českých žurnalistů (zal. 1877) je třeba mimo jiné uvést např. Jednotu českých novinářů (zal. 1902), která se na valné hromadě v červnu 1920 usnesla na rozšíření své působnosti i pro Slovensko a pozměnila proto název na Jednotu československých novinářů. Jako další příklady lze uvést Syndikát pražských deníkářů (zal. 1911) či organizaci sdružující německé novináře působící na území Československa Reichsgewerkschaft der deutschen Presse (zal. 1919).

Významnou roli měly pro novináře i novinářské časopisy, které vycházely zpravidla s přispěním novinářských spolků a organizací. Jednalo se především o spolkové orgány, které se věnovaly stavovským záležitostem. Avšak kromě pravidelného zprostředkování informací z novinářského života tyto časopisy představovaly mnohdy i odbornou platformu pro uvažování o médiích a jejich reflexi. Jejich společným znakem byla snaha o zveřejňování článků, které se věnovaly širokému spektru novinářské práce: od právních záležitostí po informace o nových členech či bibliografii článků s novinářskou tematikou. Mezi nejvýznamnější patřily: Věstník československých novinářů (1927–1934) orgán Syndikátu československých novinářů. Na něj navázal od října 1935 do září 1937 list vycházející pod názvem Tisk a politika, Věstník československých novinářů jako společný list Svobodné školy politických nauk a Syndikátu československých novinářů.

G. Rozvoj rozhlasového vysílání

První pokusy s radiotelegrafií a radiotelefonii prováděli v českých zemích před 1. světovou válkou odborníci z České vysoké školy technické v Praze. Za pomoci petřínské stanice došlo v roce 1919 k prvnímu úspěšnému pokusu s vysíláním mluveného slova a hudby. Druhý pokus – s výkonnější elektronkovou vysílačkou firmy Telefunken – proběhl jako hodinový pořad vysílaný u příležitosti oslav druhého výročí samostatné Československé republiky 28. října 1920. Prvním hromadným poslechem rozhlasu se stalo vysílání po dobu konání zemědělské výstavy v Praze ve Stromovce v roce 1922.

V roce 1920 rozhodla ministerská rada, že nevojenská radiotelegrafie přejde do kompetence ministerstva pošt a telegrafů. Zřídila Úřad pro správu pošt, telegrafů a telefonů a začala vznikat síť civilních radiotelegrafních stanic. Zákon č. 60 o telegrafech z 23. března 1923 stanovil, že provozování radiofonie je výsostným právem státu (státním monopolem). Soukromé společnosti mohly vysílání uskutečňovat jen po získání koncese.

Průkopníky rozhlasového vysílání v Československu počátkem dvacátých let 20. století byly soukromé osoby – především elektrotechnik a podnikatel ve filmovém oboru Eduard Svoboda, který se s rozhlasovým vysíláním seznámil při svém pobytu v USA, a redaktor deníku Národní politika a představitel Spolku českých žurnalistů Miloš Čtrnáctý. Vedle nich se však o možnost rozhlasového vysílání u nás zajímala také společnost pro výrobu a dovoz přijímacích aparátů Radioslavia, akciová společnost pro telegrafii a telefonii bez drátu v Praze, v jejímž čele v té době stál Ladislav Šourek.

Pravidelné rozhlasové vysílání určené veřejnosti bylo u nás zahájeno 18. května 1923 ve 20.15 ve Kbelích (které v té době ještě nebyly součástí Prahy). Stanice byla umístěna v malém dřevěném domku, který poskytoval nejnужnější prostor jen pro dva technické pracovníky. Pro programové pracovníky a první účinkující byl využit stan půjčený od organizace Prázdninová péče o mládež. Kbelská vysílačka byla stanicí telegrafní, musela být před vysíláním technicky upravena a neposkytovala pro náročnější rozhlasový program příliš možností. Na podzim roku 1923 bylo studio ze stanu přemístěno do dřevěného přístěnku u budovy kbelského vysílače, do tzv. ateliéru.

Po prvních týdnech, kdy se ze Kbel vysílalo tak říkajíc načerno, byla 7. června 1923 založena Společnost Radiojournal, československé zpravodajství radiotelefonické, spol. s r. o. (nazvaná podle hlavních podílníků – Radioslavia a žurnalistů). Vznikla jako ryze soukromá společnost s ručením omezeným, a to s kmenovým kapitálem 500. 000 korun. Po dvou letech, doprovázených finančními problémy (rozhlasové vysílání nebylo po obchodní stránce zpočátku příliš úspěšné), proběhla reorganizace, jejímž výsledkem bylo spojení se státem prostřednictvím státního podniku Československá pošta. Stát díky podílu ve společnosti ve výši 51% získal možnost ovlivňovat např. udělování a prodlužování vysílacích licencí, zastoupení v jejich řídicích orgánech, podobu vysílací sítě a základního finančního rámce, regulaci podmínek pro poslech rozhlasu a cenzurní právo. Naopak do výroby programu stát od počátku vysílání až do poloviny 30. let příliš nezasahoval. V prosinci 1924 Radiojournal zahájil vysílání z nového, moderněji vybaveného, studia v Poštovní nákupně na Fochově třídě 58 (dnešní Vinohradská ulice). To už se vysílalo celý den. Konečně mělo rozhlasové vysílání studio ve středu města a bylo možné přestat s nákladnou dopravou účinkujících do Kbel. Stěhování rozhlasu po Praze však touto adresou nekončilo. Pro novou vysílací stanici, která vznikla na přelomu let 1924–1925 ve Strašnicích, bylo třeba kvalitnější studio, proto se Radiojournal na několik let přemístil do budovy nakladatelství Orbis na Fochově třídě 62. V roce 1933 Radiojournal definitivně zakotvil v nové budově také na Fochově třídě.

Stát měl na veškeré provozování radiofonie monopol. Pokud někdo chtěl vlastnit rozhlasový přijímač, musel mít povolení. Získat právo poslouchat rádio bylo stejně náročné jako získat zbrojní pas. Ministerstvo pošt a telegrafů důkladně prověřovalo bezúhonnost a politickou příslušnost žadatele. Od září 1923 začaly být prvními zájemci o nové médium vydávány koncese. Zpočátku bylo vydáno jen několik desítek koncesí (v roce 1923 bylo zaregistrováno 47 koncesionářů). Přijímače, na jejichž dovoz vlastnila licenci pouze společnost Radioslavia, byly drahé (jejich cena se pohybovala kolem 7–9 tisíc korun), málo výkonné, často nespolehlivé a za

---

příjem vysílání bylo nutné platit vysoké poplatky. V prvních letech platili zájemci poplatky dva – uznávací poplatek 60 korun ročně za evidenci a předplatné na rozhlas, které zpočátku činilo 50 korun měsíčně. Postupně došlo ke snížení poplatků, v roce 1924 klesly na 10 korun.

Z důvodů složité administrativy a finanční náročnosti poslouchali mnozí posluchači raději bez koncese (načerno) a vyráběli si přijímače sami doma. Přitom podle zákona o telegrafech mohli být potrestáni až jedním rokem vězení. Vysílací společnost tím navíc přicházela o hlavní zdroj příjmu, jakým bylo předplatné na vysílání. Teprve zjednodušení procesu udělování licencí a výrazné snížení uznávacího poplatku a předplatného v roce 1925 přispělo k významnému nárůstu platících posluchačů. V roce 1925 bylo v českých zemích již téměř 15 tisíc posluchačů a v roce 1929 více než čtvrt milionu. K 30. září 1938 bylo evidováno přes milion koncesí. Jeden radiopřijímač připadal v průměru na 15 obyvatel.

V květnu 1924 vyšel v Národních listech článek, v němž redaktor J. D. Richard (vlastním jménem Richard Durdil), který poprvé navrhl používat slovo „rozhlas“ místo slova „rádio“, termín takto vysvětlil: „... Stanice přijaté zprávy nebo hudbu skutečně rozhlásí všem, a proto je jistě oprávněno, navrhuje-li pro její funkci název Rozhlas...“.

Prvním programovým ředitelem Radiojournalu se stal Miloš Čtrnáctý, technickým ředitelem Eduard Svoboda. Přestože oba původně doufali, že Radiojournal bude šířit hlavně zpravodajství a hudba ho jen doplní, bylo tomu v počátcích vysílání naopak. Rozhlas se zaměřoval na kulturu, osvětu a zábavu, do éteru zněla především hudba, drobné zpravodajství a burzovní zprávy, které měly povzbudit zájem podnikatelů a obchodníků o rozhlas. Na konci června 1923 začal Radiojournal hlásit denně předpovědi počasí a sportovní zprávy. Od roku 1924 byly pravidelně vysílány přednášky.

Až v roce 1925 začalo zpravodajství hrát v rozhlase novou a aktivnější úlohu, už to nebylo jen hlášení zpráv, ale snaha přiblížit události přímo. Mezi první pokusy o reportáž patřil přenos ze slavnostního kladení základního kamene české techniky nebo vysílání prvního sportovního rozhlasového přenosu ze stadionu na pražské Letné (box: Rose versus Knight) počátkem srpna 1924. Utkání v rozhlase komentoval Adolf Dobrovolný na základě průběžných telefonických informací funkcionáře Československé boxerské unie Jiřího Hojera, který telefonoval přímo ze stadionu.

První sportovní reportáží tohoto druhu v Evropě se stal přenos z fotbalového utkání mezi pražskou Slavií a maďarskou Hungarií v neděli 3. října 1926 na Letné. Když se na utkání nedostavil redaktor Byk, přesvědčili rozhlasoví pracovníci na poslední chvíli Josefa Laufera, tehdy redaktora pražského německého týdeníku Prager Presse a funkcionáře fotbalového odboru SK Slavia, aby utkání posluchačům zprostředkoval. Lauferův odborný výklad i věrné líčení průběhu utkání vyvolalo u posluchačů nadšení. Postupem času se Josef Laufer stal populárním a mimořádně úspěšným reportérem, který dokázal strhujícím způsobem přiblížit dramatickou atmosféru fotbalových zápasů. Stal se ve své době největším propagátorem fotbalu a jedním z důvodů, proč se rozhlas začal poslouchat masově.

Od dubna 1924 připravovala zpravodajství pro rozhlas na pokyn státu Československá tisková kancelář. Zprávy dodané telefonicky bez jakékoliv úpravy pro mluvené slovo předčítal hlasatel. V září 1926 vzniklo v budově ČTK rozhlasové oddělení, které zprávy (burzovní, tiskové, meteorologické a sportovní) vysílalo rovnou do éteru. Šlo však o suché, úřední zpravodajství. Od roku 1932 vysílal rozhlas vlastní přehled domácího tisku a o dva roky později, v roce 1934, začal vysílat vlastní původní zpravodajskou relaci, tzv. mluvené noviny.

Význam rozhlasového vysílání brzy pochopili i politici. Dne 28. října 1925 byl poprvé vyslán projev prvního československého prezidenta T. G. Masaryka z Pražského hradu (audienční síň Hradu byla od tohoto dne na rozhlas napojena).

Rozhlasové vysílání se rozšířilo do všech koutů republiky a stalo se mocným masovým médiem. Velkým přínosem bylo zahájení simultánního vysílání koncem prosince 1926, zpočátku mezi Prahou a Brnem (studio

---

vzniklo 1. září 1924), později i Bratislavou (vysílání od 23. října 1926). Od 1. července 1929 se připojilo i studio v Moravské Ostravě. Každá stanice tedy mohla přispívat do celostátního vysílání a mohla se také kdykoliv odpojit pro své vysílání kraje či regionální. Rozhlas získával ke spolupráci renomované herce, umělce, odborníky ze všech oblastí. V únoru 1925 byl vyslán první přenos z prostoru mimo studio – Smetanova opera Dvě vdovy z Národního divadla v Praze. Šlo rovněž o první evropský přímý přenos celého divadelního představení.

Rozhlas se stal také významnou vzdělávací institucí. Program se rozšířil o přednášky a rozhovory, ale i besedy, pásma, rozhlasové hry. Ve druhé polovině 20. let začal rozhlas nabízet specializované pořady pro určité skupiny posluchačů. Vznikly tzv. odborné rozhlasové pořady. V lednu 1926 zahájil vysílání Zemědělský rozhlas. Jeho program určený zemědělcům se zabýval zemědělskými problémy a odlehčen byl vtipnými dialogy a lidovou hudbou. Připravovalo ho mimo Radiojournal zvláštní kuratorium, složené výhradně z členů agrární strany, která měla v řídicích orgánech společnosti silné zastoupení. V září 1926 vznikl Dělnický rozhlas, který byl politicky ovládnut stranami národně sociální a sociálně demokratickou. Na vysílání třetího odborného programu se podílely průmyslové, obchodní a živnostenské organizace. Vzniklo také ženské okénko a vysílání pro děti. Ve školním rozhlasu se prostřednictvím radiových vln děti setkávaly s osobnostmi vědy a kultury. Postupně se do programové nabídky zařadily také rozhlasové kurzy cizích jazyků (francouzštiny).

H. Televizní průkopník Jaroslav Šafránek

Průkopníkem televize byl ve 30. letech Jaroslav Šafránek, docent experimentální fyziky na Univerzitě Karlově v Praze. V roce 1935 dokončil první přijímací televizní aparaturu v Československu. Aparatura fungovala na základě mechanického principu rozkladu televizního obrazu. Toto své televizní zařízení pak Šafránek veřejnosti prezentoval v rámci dvouměsíčního turné po Československu. Ve 43 městech na jeho přednášky přišlo cca 20 000 posluchačů. Šafránek publikoval řadu popularizačních článků o televizi. Velký zájem o televizi projevovali českoslovenští radioamatéři, kteří prosazovali, aby v Praze začal fungovat pokusný televizní vysílač. K jeho zřízení došlo v roce 1938 v budově Technického zkušebního ústavu správy pošt na Žižkově. K zahájení vysílání obrazu však nedošlo. Vysílač sloužil pouze k výzkumu šíření velmi krátkých vln. Český výzkum televizního vysílání se nemohl za okupace rozvíjet. K jeho obnovení došlo až v roce 1945.